

“Nút thắt” pháp lý và tâm lý phòng thủ: Vì sao hơn 84% hộ kinh doanh chưa muốn “lớn”?

09:19 24/04/2026

Dù chiếm tỷ trọng lớn trong nền kinh tế, khu vực hộ kinh doanh tại Việt Nam vẫn đang “mắc kẹt” trong trạng thái vận hành cầm chừng, lợi nhuận thấp và tâm lý e dè trước các quyết định mở rộng quy mô.

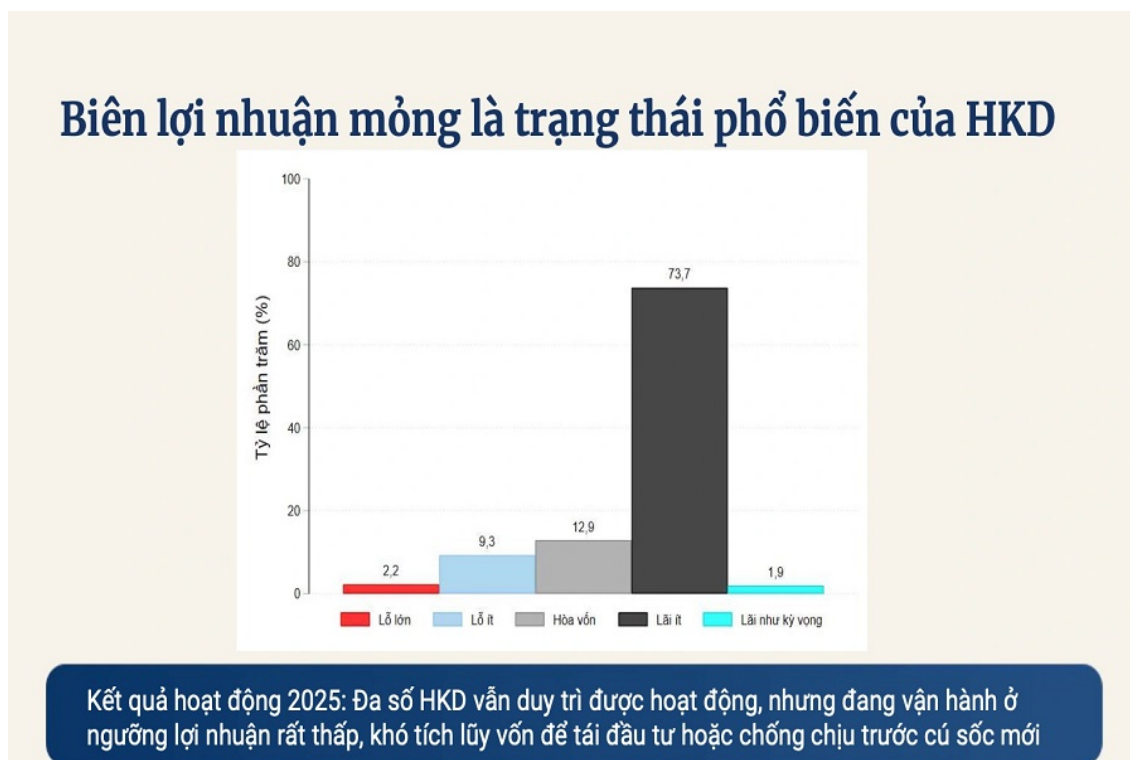

Ông Đậu Anh Tuấn - Phó Tổng Thư ký, Trưởng ban Pháp chế VCCI. Ảnh : VCCI

Tại tọa đàm công bố kết quả khảo sát của VCCI ngày 23/4, ông Đậu Anh Tuấn – Phó Tổng Thư ký, Trưởng ban Pháp chế – nhấn mạnh: hộ kinh doanh không chỉ tạo sinh kế cho hàng triệu lao động mà còn đóng vai trò linh hoạt, hiện diện ở những địa bàn mà doanh nghiệp nhỏ cũng khó vươn tới. Đây đồng thời là khu vực lưu giữ nhiều giá trị văn hóa truyền thống mà mô hình doanh nghiệp hiện đại khó thay thế.

Bức tranh kém tích cực hơn kỳ vọng

Tuy nhiên, khảo sát năm 2026 (thực hiện với hơn 1.000 hộ tại 34 tỉnh, thành) cho thấy thực trạng đáng lo ngại. Có tới 73,7% hộ kinh doanh chỉ “lãi ít” trong năm 2025; hơn 81% ghi nhận doanh thu giảm và 75% mất khách hàng. Đáng chú ý, chỉ 1,9% đạt mức lợi nhuận như kỳ vọng.

Nhiều hộ kinh doanh hoạt động với biên lợi nhuận mỏng. Ảnh: VCCI

Theo nhận định của VCCI, mức lợi nhuận này chỉ đủ duy trì hoạt động, gần như không tạo ra tích lũy để tái đầu tư hay chống chịu trước biến động kinh tế.

Xu hướng “co mình” thay vì tăng trưởng

Thay vì mở rộng, phần lớn hộ kinh doanh đang chọn cách phòng thủ. Cụ thể: 60,8% dự kiến giữ nguyên quy mô trong 2 năm tới. 33% có xu hướng thu hẹp. 4,4% cân nhắc giải thể. Chỉ 1,8% muốn mở rộng.

Đặc biệt, câu chuyện chuyển đổi lên mô hình doanh nghiệp cũng không mấy sáng sủa: chỉ 15,6% có kế hoạch chuyển đổi, trong khi tới 84,4% chưa có ý định.

Các chuyên gia cảnh báo, nếu không có điều chỉnh chính sách phù hợp, khu vực này có nguy cơ rơi vào “vòng luẩn quẩn”: khó lớn – khó chuyển đổi – thiếu tích lũy – suy giảm năng lực cạnh tranh.

Rào cản pháp lý nổi lên là điểm nghẽn lớn nhất

Một phát hiện đáng chú ý là yếu tố pháp lý đang trở thành áp lực lớn nhất đối với hộ kinh doanh. Có tới 73,3% đánh giá khó khăn pháp lý ở mức nghiêm trọng – cao hơn cả áp lực về chi phí đầu vào (59,3%) và thị trường (43,8%).

Đáng lo ngại hơn, gánh nặng tuân thủ không giảm khi quy mô tăng. Ngược lại, càng mở rộng, hộ kinh doanh càng đối mặt với nhiều yêu cầu phức tạp hơn. Điều này khiến môi trường thể chế vô hình trung “ghìm chân” họ ở quy mô nhỏ, duy trì tâm lý e ngại tăng trưởng.

Thuế và nỗi lo “ranh giới vi phạm mong manh”

Đại diện cơ quan thuế cho biết việc phân tầng hộ kinh doanh theo doanh thu là thông lệ quốc tế nhằm đơn giản hóa quản lý. Nhiều vướng mắc hiện đang được tháo gỡ, từ hóa đơn điện tử, xử lý tồn kho đến hỗ trợ kê khai.

Tuy nhiên, theo bà Lê Thị Duyên Hải – Phó Chủ tịch Hội Tư vấn Thuế Việt Nam – vấn đề cốt lõi không nằm ở việc né thuế, mà ở chỗ cơ chế tuân thủ còn phức tạp.

Một thực tế phổ biến là nhiều hộ chưa tách bạch tài chính kinh doanh với chi tiêu cá nhân, dẫn đến khó xác định kết quả hoạt động. Khi chuyển sang mô hình bài bản hơn, đây trở thành rào cản lớn.

Đặc biệt, tâm lý “sợ sai” rất rõ rệt. Nhiều hộ lo ngại chỉ cần vượt ngưỡng rất nhỏ cũng có thể bị xử phạt, khiến họ chọn cách không mở rộng để tránh rủi ro.

Cần chính sách “đúng đối tượng - đúng năng lực”

Từ kết quả khảo sát, VCCI đề xuất một hướng tiếp cận thực tế hơn: Giảm độ phức tạp của quy định, phù hợp với nhóm siêu nhỏ, người lớn tuổi hoặc hạn chế về chuyên môn; Phát triển công cụ hỗ trợ chi phí thấp như phần mềm kế toán đơn giản, hướng dẫn dễ hiểu; Tăng cường hỗ trợ trực tiếp tại địa phương

Đồng thời, cần phân nhóm rõ ràng: Nhóm kinh doanh mưu sinh: ưu tiên hỗ trợ ổn định và khả năng chống chịu. Nhóm có tiềm năng mở rộng: tập trung hỗ trợ chuyển đổi lên doanh nghiệp.

Định vị lại vai trò hộ kinh doanh

Về dài hạn, VCCI cho rằng cần nhìn nhận lại hộ kinh doanh không chỉ là khu vực “phi chính thức”, mà là nền tảng của kinh tế địa phương. Chính sách khi đó không chỉ quản lý, mà phải đồng hành – giúp khu vực này phát triển bền vững, từng bước nâng cao năng lực cạnh tranh.

Trong bối cảnh hiện nay, “điểm nghẽn” không chỉ nằm ở chi phí hay thị trường, mà chính là niềm tin vào môi trường pháp lý. Khi rào cản này chưa được tháo gỡ, việc hơn 84% hộ kinh doanh chưa muốn “lớn” là một lựa chọn mang tính phòng vệ – hơn là thiếu khát vọng phát triển.

Hoàng Phương